

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 64.

Fylke: Østfold

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Rødnes

Emne: Død og begravelse.

Bygdelag:

Oppskr. av: Henry Gaaseby

Gard:

(adresse): Rødnes, Ørje p.å

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Nils Grisebo, f. 1862, Rødnes, fbr. gårdbr. og ordfører.

SVAR

Dødsvarslar.

En kjenner ikke andre varslar enn at katt-ugla skreik når noen skulle dø.

Dødsleiet.

Det som er nevnt i sp. 7, 8 og 9 er ukjent.

10. De sendte bud etter presten.

12. Det kunne også sendes bud etter gamle troende.

13. Det var ikke den døende som bestemte hvordan gravferden skulle være. Det var tradisjonen som bestemte det.

Tiden mellom dødsfallet og begravelsen.

14. Istedenfor „å dø“ nytta folk ofte uttrykk som: å somne, å flytte, å slokne og å fare.

15. En kjenner ingen spesielle metoder her.

16. En kjenner ingen beretninger om skinn døde.
17. Når folk døde med åpne øyne, trykket de dem igjen, men det er ukjent at de la en mynt på øyelokket.
18. De la en salmebok under haken for å holde munnen igjen.
19. En kjenner ikke til at noen skulle varsles om dødsfallet med en gang.
21. Husdyra ble ikke varslet om dødsfallet.
22. En kjenner ikke til at noe spesielt skulle foretas i dødsrommet.
23. Liket ble som regel flyttet ut av sengen dagen etter.
24. Liket ble lagt på en lem.
25. Det ble ikke lagt på halm.
26. Med å "ligge på likstrå" mener en tia for begravelsen. Hva sjølv uttrykket egentlig kommer av er ukjent.
27. Sengehalmen ble brent.
28. Andre ting ble ikke brent. Klærne ble overtatt av arvingene eller gitt bort til fattigfolk.

30. Liket ble stelt enten samme dag eller dagen etter.
31. Det var koner som gjorde det med assistanse av husets folk.
32. De kjøpte sveip og hadde på liket.
33. Håret ble ikke stelt.
34. Mann ble barbert.
35. Neglene ble klippet dersom de var lange.
36. Liket ble vasket.
37. Likvannet ble ikke brukt til noe.

Likkær.

38. Å ble lik kalte de å sveipe det.
39. Likkærne heter sveip.
- 40-44. Ukjent.
45. Føttene skulle ikke være synlige.
46. De hadde ikke strømper og sko på liket.
47. Kvinnene skulle ha et hodeplagg på seg.
- 48-50. Ukjent.

4

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

51. Se sp. 32.

52. Det blir kjøpt ferdige likklar. De er av papir.

53. Kjøpte likklar blir kært sveip.

54-60. Ukjent.

61. En snekker laget kisten.

62. Kisten var sort.

63. Man tok til å nytte hvitmalte kister omkring år 1900.

64. Ukjent.

65. Det var ikke noe underlag i kisten.

66. De laget ikke noen spesiell pute.

67. Kisten blir kjøpt ferdig. Den er hvit.

68. Den døde hadde med seg salmebok.

69-77. Ukjent.

78. Kisten ble satt på laum. Der ble strødd med bar.

79. Det ble ikke laget barhytte.

81. Det ble strødd bar mellom husdøra og stedet der kisten sto.

13752

82. Liket skulle ligge med benene mot døren.

83. Lokket ble lagt på.

84-86. Ukjent.

87. De har fått gravkapell i Rodnes nå.

88. Avdøde blir bisatt i gravkapellet så fort som mulig. Ellers foregår begravelsen omtrent som før.

Sorg.

89-92.- Ukjent.

93. Både menn og kvinner var kledd mest mulig i sort. De nærmest pårørende blant kvinnene var slør.

94-97. Ukjent.

Synge ut liket.

98. Likferden var på en ukedag.

99. Her kaller de ofte begravelsen for likferd.

100. Det foregikk enten i huset eller på låven.

101. Lokket ble tatt av kisten.

103. Det ble brukt lys.

104. Man brukte 6 lys.

105. Når kisten ble båret ut, bar man lysene etter den.

107. Lysene ble båret ut på tunet.

108. Lysene ble igjen på gården.

109-113. Ukjent.

114. Presten er ofte tilstede i hjemmet og holder tale. Men det kan også være legfolk.

115-118. Ukjent.

119. De nærmeste bar liket ut av huset.

121. Det er slik nå også.

122. Liket skulle bæres ut med fotenden først.

123-124. Ukjent.

125. Det ble strødd med bar på tunet.

126-127. Ukjent.

128. Kvinnene fulgte også med til kirkegården.

129. Alle fulgte med til kirkegården.

131. Det er ingen ny oppfatning at dess fler som er med, dess arefullere er det.

132. Veien var pyntet med bar. Granbar var satt opp ved husdør, tungvind og veikryss.
133. Gårder som lå ved kirkeveien, pyntet der hvor gårdsveien møter hovedveien med granbar og grantrær.
134. Det er vanlig å heise flagg på halv stang. Det kom i bruk da det ble vanlig med flagg i tida omkring 1914.
135. De som er i begravelsen og de som bor langs kirkeveien heiser flagg.
136. Flaggene gikk til topps når jordfestelsen var over.
137. Det kunne være begge deler.
138. Nå flagger man på halv stang hele dagen.
- 139- 147. Ukjent.
148. Det skulle kjøres langsomt.
149. De kjørte fortere på hjemveien. En kjenner imidlertid ikke til at det skulle være kappkjøring.
150. Det behøvde ikke å være noen bestemt til å kjøre likvognen.
151. Kjøeren gikk ved siden av vognen.

152-155. Ukjent.

På kirkegården.

156. De som var, løftet kisten av vogna.

157-158. Vet ikke.

159. Det pleide å være de samme som var hele tida.

160. Det skulle ikke gjøres noe spesielt med likhesten.

161. Presten pleide å møte opp ved inngangen til kirkegården.

162. Kisten ble ikke båret rundt kirken.

163. Kisten ble ikke båret inn i kirken.

164. Det ble sunget mens kisten ble båret til graven.

165. Kisten ble ikke båret rundt graven.

166. Det ble ikke ringt når det var jevnet over graven.

Graven.

167. Bygda har hatt fast graver sa° lenge en kom minnes.
168. Graveren har ikke noe navn hos oss.
173. En satte en staur i graven til jordfestingen kom.
175. Enkelte pynter gravene med nek til jul.

Særlige tilfelle.

177. Kisten ble løftet over gjerdet eller muren.
179. Etter sagnet ble mindre vel anskrevne mennesker her i bygda lagt nordafor kirken.
181. Små barnelik ble lagt ved sia av voksne.

Gravøl.

182. Her bruker en ordet likferd.
183. Når det skulle sendes bud for a° be til begravelse, var det en mann som gikk med brev.
184. Bealaget var det samme som ved

andre fester.

188. Beamannen skulle bevertes.

189. Det var skikk a' sende bedebrev.

190. Gravstet varte 2 dager.

191. Det var kaffe 2 ganger før de reiste til kirken. Siden var det middag, kaffe og nattmat.

196. Sendingene ble sendt dagen i forveien.

198. Det ble holdt en liten tilstelning når de kom med sendingene.

202. Det ble kjøpt inn brennevin og sterkt øl. Det hendte ofte at folk drakk seg fra sans og samling.

206. Kransen ble laget hjemme av bar og lyng.

207. Nå bruker de silkebånd på kranser med påskrift.

208. Kransene blir ikke gravet ned.

209. Kransene blir liggende på gravstedet.

210. Det har vært vanlig med middag og deretter 2 ganger kaffe. Men i den senere tid har det blitt mer vanlig a' sløpke middagen.

En pleier ikke å nyte alkohol annet enn i form av litt øl til maten.

2.11. Begravelsesmiddag blir ofte holdt på hotell eller andre spisesteder.

2.12. Folk tok til å averture dødsfall i avien straks etter århundreskiftet.